

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2026

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

3-JILD 6-SON

ILMIY-AMALIY ONLINE KONFERENSIYA

2026

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN KONFERENSIYASI TO'PLAMI

3-JILD 6-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

DRJI Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

ANDIJON SHAHRI NAVOIY SHOX KO'CHASIDA AVTOBUS XAVFSIZLIGI
CHORA-TADBIRLARINING IJTIMOY-IQTISODIY SAMARADORLIGI

Asqaraliyev Abdulloh Nazirjon o'g'li

Andijon Davlat Texnika Instituti

Avtomobilsozlik va Transport fakulteti

“Transport logistikasi” yo‘nalishi 4 -kurs talabasi

Telefon: +998889533070

E-mail: abdullohasqaraliyev97@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Andijon shahri Navoiy shox ko'chasida avtobuslar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha taklif etilayotgan kompleks chora-tadbirlarning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi miqdoriy baholangan. Xarajat-foyda tahlili (CBA), yo'lovchilar vaqtini tejash samarasi va YTH yo'qotishlarini kamaytirish ko'rsatkichlari hisoblangan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-iqtisodiy samaradorlik, xarajat-foyda tahlili, YTH yo'qotishlari, yo'lovchi vaqti, Bus Lane, brutto-shartnoma, ADAS tizimi.

Kirish. Urbanizatsiya jarayonining jadallashuvi va shaharlar aholisi sonining o'sishi natijasida jamoat transportiga bo'lgan talab yil sayin oshib bormoqda. Bu esa o'z navbatida jamoat transporti xizmati sifatini oshirish va xavfsizligini ta'minlashni taqozo etmoqda. Xavfsizlik chora-tadbirlarining faqat texnik jihatini emas, balki iqtisodiy asoslanganligini baholash ham muhim ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada Gulyamov S.S. (TDTU, 2023) metodikasi, IFC hisoboti (2024) va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-59 (2023) hamda PQ-316 (2022) sonli qarorlarida belgilangan ustuvor yo'nalishlar asosida xarajat-foyda tahlili (Cost-Benefit Analysis, CBA) o'tkazilgan.

Yo'lovchilar vaqtini tejash hisobiga iqtisodiy foyda

Ajratilgan avtobus yo'lagi (Bus Lane) joriy etilishi avtobuslar o'rtacha tezligini 12–15 km/soatdan 22–26 km/soatga oshirishi kutilmoqda. Bu esa yo'lovchilar uchun sezilarli vaqt tejamaiga olib keladi.

Hisob-kitob metodikasi: Navoiy shox ko'chasidagi kunlik yo'lovchilar soni — 25 000 nafar (Andijon viloyati transport boshqarmasi ma'lumotlari). Tezlik oshishi hisobiga har bir yo'lovchi o'rtacha 10 daqiqa tejaydi. Bir daqiqaning iqtisodiy qiymati — 25 000 so'm/soat = 417 so'm/daqiqa.

Yillik iqtisodiy samara: $\Delta S = 25\ 000 \times 0,10 \text{ soat} \times 25\ 000 \text{ so'm/soat} \times 365 \text{ kun} \approx 22,8 \text{ mlrd so'm/yil}$.

Shunday qilib, faqat yo'lovchilar vaqtini tejash hisobiga shahar iqtisodiyotiga yiliga 22 mlrd so'mdan ortiq ijobiy samara ta'minlanadi.

YTH yo'qotishlarini kamaytirish samarasi. Loyihaga ko'ra, Navoiy shox ko'chasida avtobuslar ishtirokidagi YTH soni yiliga 8–12 tadan 2–3 tagacha kamayishi kutilmoqda (75 foiz kamayish). Har bir YTH bilan bog'liq o'rtacha iqtisodiy yo'qotish:

tibbiy xarajatlar: 5–10 mln so'm;

transport vositasini ta'mirlash: 3–8 mln so'm;

harakat tirbandligi va kechikishlardan zarar: 2–5 mln so'm;

bilvosita ijtimoiy yo'qotishlar (mehnat qobiliyatini yo'qotish): 10–15 mln so'm.

Yillik tejam: $(10 \text{ ta} - 2,5 \text{ ta}) \times 30 \text{ mln so'm} = 225 \text{ mln so'm/yil}$.

ADAS tizimining iqtisodiy samarasi

24 ta avtobusga ADAS (Advanced Driver Assistance System — FCW, LDW) va DSM (Haydovchi monitoringi) tizimini joriy etish to'qnashuv holatlarini 40–60 foizga kamaytirishi xalqaro tajribada isbotlangan:

Bir avtobusga o'rnatish xarajati: 8–12 mln so'm.

24 ta avtobus uchun jami: 192–288 mln so'm.

Yillik tejam (YTH kamayishi va yoqilg'i tejash): 280–450 mln so'm.

O'zini qoplash muddati: 8–14 oy.

Umumiy xarajat-foyda tahlili (CBA)

Birinchi bosqich (parkovkasiz) xarajatlari: yo'l belgilari va razmetka (80–120 mln so'm), svetofor modernizatsiyasi (200–350 mln so'm), Bus Lane belgilash (30–50 mln so'm), ADAS tizimlari (192–288 mln so'm), loyihalash va monitoring (150–200 mln so'm), boshqarish va nazorat tizimi (140–200 mln so'm). Jami dastlabki xarajat: 1 560–2 320 mln so'm.

Ko'p qavatli parkovka qo'shilganda jami xarajat 9 560–14 320 mln so'mga yetadi, biroq parkovkaning yillik daromadi 600–900 mln so'mni tashkil etadi.

Yillik foyda (birinchi bosqich): $22\,800 + 225 = 23\,025$ mln so'm/yil.

Foyda/Xarajat nisbati (BCR): $23\,025 / 1\,940$ (o'rtacha) $\approx 15:1$ — infratuzilma loyihalari uchun a'lo daraja.

O'zini qoplash muddati: $1\,940 / 23\,025 \approx 0,07$ yil — ya'ni 1 oydan kam.

Ijtimoiy samaradorlik ko'rsatkichlari

Iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan birga loyihaning ijtimoiy ta'siri ham muhim:

Andijon shahrida har kuni 192 mingdan ortiq yo'lovchi avtobus xizmatidan foydalanadi - ular uchun xavfsizlik va qulaylik oshadi.

YTH dan jarohat olgan insonlar soni kamayishi bilan mehnatga layoqat yo'qotishlar va tibbiy xarajatlar qisqaradi.

Brutto-shartnoma tizimi haydovchilarning mehnat sharoitini yaxshilaydi va intizomini oshiradi.

Aholiga ko'rsatilayotgan transport xizmati sifatining oshishi jamoat transportiga ishonchni kuchaytiradi va shaxsiy avtomobil foydalanuvchilarining bir qismini jamoat transportiga jalb etadi.

Elektrobuslar (2025-yilda 40 ta xarid qilingan) joriy etilishi ekologik muhitni yaxshilaydi.

Xulosa. O'tkazilgan ijtimoiy-iqtisodiy tahlil shuni ko'rsatadiki, Andijon shahri Navoiy shox ko'chasida avtobuslar xavfsizligini ta'minlash bo'yicha taklif etilayotgan kompleks loyiha son-sanoqsiz iqtisodiy va ijtimoiy samaralar beradi. Loyihaning Foyda/Xarajat nisbati (BCR) 15:1 dan yuqori bo'lishi, dastlabki xarajatlarning 1 oydan kam muddat ichida qoplanishi — bu natijalari o'xshash infratuzilma loyihalari orasida a'lo ko'rsatkich hisoblanadi.

Respublika miqyosida bunday tahlil metodikasini boshqa shahar ko'chalariga ham qo'llash yo'l harakati xavfsizligi sohasiga sarflanadigan byudjet mablag'larini samarali yo'naltirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gulyamov S.S. Yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash chora-tadbirlarining iqtisodiy samaradorligini baholash uslubiyoti. — Toshkent: TDTU, 2023.

2. Toirov Z.K., Ismoilov A.A. Transport iqtisodiyoti va logistika samaradorligi. — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018. — 310 b.
3. IFC. O'zbekiston hududlarida jamoat transportini rivojlantirishning iqtisodiy modeli va ijtimoiy ta'siri. — Washington D.C.: IFC, World Bank Group, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-59-sonli qarori. Jamoat transportini isloh qilish chora-tadbirlari. 16.02.2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-316-sonli «Xavfsiz

